

Φροντίδα για τη γλώσσα: Αρχαιοκλίτα ρήματα (και μερικά άλλα)

- [15/07/2013](#)

Του Αιμ. Ψαθά*

Στη γλώσσα μας υπάρχουν δύο ρήματα, το τίθεμαι και το ίσταμαι, για τα οποία απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή, γιατί δημιουργούν προβλήματα στον λόγο.

Τα ρήματα αυτά η γραμματική της νεοελληνικής, που διδάσκεται και στα σχολεία μας, δεν τα αναφέρει καθόλου.

Ομως δεν πρέπει από λογιοφοβία να περιορίζομε την ευρυχωρία της γλώσσας μας. Εξάλλου η ελληνική, κατά τον Βερναρδάκη ανέκαθεν υπήρξε “υπερεκχειλής και δαιμονιώσα”.

Μολονότι λοιπόν τα ρήματα αυτά είναι μόνο δύο, όμως σε σύνθεση με προθέσεις γίνονται πολλά.

Τίθεμαι, διατίθεμαι, κατατίθεμαι, συγκατατίθεμαι, επιτίθεμαι, συντίθεμαι, αποσυντίθεμαι, προτίθεμαι κ.λπ.

Ίσταμαι, εγκαθίσταμαι, αντικαθίσταμαι, αποκαθίσταμαι, ενίσταμαι, προϊίσταμαι, συμπαρίσταμαι κτλ.

Στο αντίστροφο λεξικό του Γ.Ι. Κουρμούλη καταγράφονται σαράντα τρία τέτοια ρήματα. Αριθμός σημαντικός. Και είναι απαραίτητα ιδίως στον κάπως επίσημο και στον επιστημονικό λόγο, αλλά ακόμη και στην καθημερινή μας κουβέντα. Δημοσιογράφοι, εκφωνητές στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο, ιερείς στην εκκλησία, επίσημοι ομιλητές, επιστήμονες.. τα χρησιμοποιούν συχνά. Οι δικηγόροι π.χ. στα δικατήρια λένε: παρίσταμαι, ενίσταμαι... Οι ιατροδικαστές αναφέρουν: τα πτώματα είχαν αρχίσει να αποσυντίθενται. Εμείς στην καθημερινή μας ομιλία λέμε: συνεχώς μου επετίθετο, κ.λπ.

Και δεν είναι πάντοτε εύκολο να βρει κανείς άλλο ρήμα με παρόμοια σημασία ή μια περίφραση (π.χ. κάνω επίθεση αντί για επιτίθεμαι) που να ταιριάζει στον λόγο.

Κάποιοι ανησυχώντας ζητούν γραμματική της καθαρεύουσας, για να βρουν πληροφορίες για την κλίση τους. Γι αυτό ορθό θα ήταν η γραμματική της νεοελληνικής να αφιέρωνε έστω μια υποσημείωση με ψιλά γράμματα γι αυτά.

Ενεστώτας: επιτίθεμαι - εσαι - εται - έμεθα - εσθε - ενται

Παρατατικός: επετιθέμην - εσο-ετο-έμεθα - εσθε - εντο (με σταθερό ε στην αρχή των καταλήξεων)

Ενεστώντας: υφίστ-αμαι - ασαι - αται - άμεθα - ασθε ανται

Παρατατικός : υφιστ-άμην - ασο - ατο - άμεθα - ασθε - αντο (με σταθερό α στην αρχή των καταλήξεων)

Το επιτίθεμαι δεν παρουσιάζει πρόβλημα στον αόριστο: επιτέθηκα.

Όμως του υφίσταμαι ο αόριστος κλίνεται αρχαιοπρεπώς: υπέστ- ην - ης - η -ημεν -ητε - ησαν.

Και αυτό μας οδηγεί σε μια άλλη κατηγορία, στον αρχαιοκλιτο παθητικό αόριστο μερικών ρημάτων: απήχθην (του απαγομαι), εκλάπην (το κλέφτηκα σημαίνει άλλο πράγμα και ούτε μπορεί κανείς να πει π.χ. οι ζωγραφικοί πίνακες κλέφτηκαν), συνελήφθην, εξεπλάγην, ανεστάλη, συνέβη κτλ. Όλοι αυτοί οι αόριστοι κλίνονται σύμφωνα με το υπέστην.

Αξεπέραστη επίσης δυσκολία συναντούμε και στην κλίση των ρημάτων του τύπου απατώμαι, όπως αποπειρώμαι, αμιλλώμαι, εκτιμώμαι, ακροώμαι, καταχρώμαι, αναρριχώμαι κτλ. Ιδίως στον παρατατικό μερικοί τύποι τους ακούγονται παράξενα είτε στη δημοτική ειπωθούν (απατιόταν;) ή στην καθαρεύουσα (ηπατάτο;).

Παρεμπιπτόντως θα ήθελα να αναφερθώ και σε εκείνη τη βάρβαρη χρήση των αποθετικών ρημάτων που ακούμε καθημερινά από την τηλεόραση: Σήμερα στο χρηματιστήριο διαπραγματεύτηκαν έξι μετοχές (αντί: έγινε διαπραγμάτευση) ή: το κοίτασμα δύσκολα εκμεταλλεύεται (αντί: δύσκολα είναι εκμεταλλεύσιμο ή δύσκολα γίνεται εκμετάλλευση του κοιτάσματος). Ετσι δεν λέμε: η εικόνα δεν επεξεργάζεται, αλλά δεν είναι επεξεργάσιμη. Και άλλα παρόμοια.

Ή ακόμη εκείνο το χονδροειδέστατο: τρισήμισι χρόνια (αντί τριάμισι).

Λέμε: τέσσερα κιλά, τεσσεράμισι κιλά (όχι τεσσερισήμισι!). Τέσσερις ώρες, τεσσερισήμισι ώρες (όχι τεσσεράμισι ώρες), τριάμισι στρέμματα (όχι τρισήμισι στρέμματα).

Ακόμη δεν λέμε: “όπως το προείπαμε ” αλλά “όπως το προαναφέραμε”, διότι το προείπα ανήκει στο προλέγω που σημαίνει προφητεύω.

Όχι καθόταν όρθιος αντί στεκόταν όρθιος

Όχι κάθομαι αντί κατοικώ

Όχι κάτσε αντί περίμενε

Όχι μπράβο αντί για ναι

Όχι εξ’ ολοκλήρου, με απόστροφο, αλλά εξ ολοκλήρου, χωρίς απόστροφο (αρχαία πρόθεση εκ, και μπροστά από φωνήεν εξ, χωρίς απόστροφο). Παρόμοια και: εξ αντιθέτου, εξ Αθηνών, εξ αμελείας... χωρίς απόστροφο.

Όχι σε μια λέξη: παρόλο το σκότος, παρόλους τους κινδύνους, παρόλες τις δυσκολίες, αλλά

χωριστά: παρ' όλο, παρ' όλους, παρ' όλες, παρ' όλα. Ακόμη και το "παρ' όλο που" θα έπρεπε να γράφεται χωριστά, όπως για παράδειγμα γράφομε: γι' αυτό, γι' αυτούς κλπ. και όχι σε μια λέξη γιαυτό, γιατούς.

Αυτά και άλλα ακόμη αταίριαστα ή βάρβαρα πρέπει να αποφεύγει κανείς, για να έχει ευπρέπεια ο λόγος του.

*Ο Αιμίλιος Ψαθάς είναι εκπαιδευτικός

<https://archive.patris.gr/articles/245343>